

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
Videm, Via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 — Poštni predal (Ca-
sella postale) Videm 186. —
Poštni čekovni račun (Conto
corr. post.): Videm, št. 24/7418.

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

NAROČNINA:
Za Italijo: polletna 300 lir —
letna 500 lir — Za inozemstvo:
polletna 600 lir — letna 1000 lir
— Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 25 lir

Leto X. — Štev. 17 (204)

UDINE, 16. - 31. OKTOBRA 1959

Izhaja vsakih 15 dni

MATERINA BESEDA

Pred dobrim mesecem se je pripetil do-
godek, ki po svoji vnanosti ni tako velik,
a ima po vsebini globok pomen zlasti kar
se tiče rabe, spoštovanja in pravice sloven-
skega jezika. In to še posebej velja za na-
še kraje v Beneški Sloveniji!

Dogodek, ki ga imamo v mislih se je
odigral v Vatikanu pri slovesni papeški
avdienci. Med romarji je bilo navzočih
tudi 250 Slovencev iz Trsta. Papež Ivan
XXIII. je nagovoril razne skupine, vsako
v svojem jeziku. Ko je zvedel, da stoji v
dvorani tudi gruča naših Slovencev, se je
v evliko iznenadenje vseh, obrnil proti na-
šim rojakom in jih nagovoril v SLOVEN-
SKEM JEZIKU takole:

»Dragi verniki slovenskega jezika, ki ste
navzoči ali odsotni, vedite, da sem v duhu
z vami ter vas iz vsega srca blagoslov-
ljam.«

Prvi so Slovenci slišali iz papeških ust
pozdrav, in ta v njih materni besedi. Naj-
višji predstavnik Cerkve nas ni prezrl,
se ni sramoval govoriti v pričo vseh narov
v našem slovenskem jeziku!

Nehote se nam spričo tega dejstva vsi-
ljuje misel, kako ravnajo z našim jezi-
kom pri nas n kako ga tudi — sami spo-
štujemo.

Odgovor na prvo vprašanje nam vpije
v ušesa naša bridka vsakdanja skunšja.

Materni jezik je na slovenskih tleh Be-
neške Slovenije pregan iz cerkva, ura-
dov, šol, sploh iz javnosti. Potisnjen je

pod skromni domači krov, kjer sme živo-
tariti kot ugašajoči plamenček na ognji-
šču. Kdo nosi odgovornost za tako vnebo-
vpijoco krivico prizadeto našemu brez-
trambnemu ljudstvu? Vsi, ki so odgovorni
za javno upravo in ljudski blagor od zlo-
glasnega jašističnega režima dalje pa vse
do danes! Zal, da ne moremo izvzeti niti
gotovih cerkvenih krogov, ki bi po svoji
krščanski in človeški vesti prvi morali
vstati v obrambo jezika svojih vernikov.
Delajo pa prav nasprotno! Njim veljajo
besede, ki jih je zabil sv. apostol Ciril
zbranim škofom, duhovnikom in meni-
hom, ki so se kot vrani na sokola vrgli
proti slovenski besedi v cerkvi. »Ne pada
li dež od Boga na vse enako? Ali sonce
ne sije tudi na vse? Ali se ne sramujete
samo tri jezike določati, a vsem drugim
narodom veleivate, naj bodo slepi in glu-
hi?« Tako jim je govoril.

Ze desetletja ne sme naš rod slišati in
uporabljati svoje besede v uradih in v
šoli. Komu je neznana ta bridka resnica?
Kolikokrat se je že razpisalo sovinstično,
nam nasprotno časopisje v sramotilnih
čankah proti našemu jeziku, češ da je to
jezik pastirjev in hlapcev, da je to le na-
rečje, ki mora izginiti iz naših dolin.

Napadi in sramotnje našega jezika, ki
večinskemu narodu v državi ne prinaša-
jo ne koristi in še manj ugleda, so psiho-
loško globoko in kvarno vplivali zlasti na
naš doraščajoči rod.

Ker našega maternega jezika vsaj iz
naših hiš ne morejo pregnati, nam skuša-
jo vcepiti občutek manjvrednosti, občutek
da je naš jezik manjvreden. Na žalost
moramo ugotoviti, da se je ta občutek
oprijel marsikaterega našega mladega ro-
jaka, ki se začenja svoje matere besede
sramovati. Nekateri opravičujejo mlad-
nost nad samim seboj in nad svojim ro-
dom s strahom, dobičkalovstvom, z za-
skrbljenostjo za vsakdanji kruh in podob-
nim. Resnica pa je, da neprestano zapo-
stavljajo slovenskega jezika v naši deželi
vpliva na omahljive Slovence, da se v ja-
vnosti sramujejo lastne besede in jo ima-
jo za nepotrebno.

Ponovno smo že poudarjali, da se mora
vsak naš človek naučiti dobre in pravilne
italijansčine, da se vključi v življenje v
državi. Prav tako pa je tudi njegova sve-
ta in neoddatna dolžnost in pravica, da
goji, brani in širi svoj materni jezik, ki je
cnakopraven z vsemi drugimi na svetu. Le
z njim bo mogel ohraniti dragocene za-
klade svoje narodne kulture. Praktična
pila pa nam tudi vedno bolj zgovorno iz-
pričuje, da v vseh obmejnih krajih in celo
v Milanu iščejo pametne trdke ljudi, ki
znajo tudi slovenski. Izgovor glede prak-
tične vrednosti našega jezika je zatorej
jalov in prazen. Kar se pa tiče enakoprav-
nosti in veljave naše materinsčine, je
celo papež dal s svojim slovenskim nago-
vorom na Slovence pouk vsem našim cer-
kvenim in svetnim oblastnikom.

Naj bi ga slišali in vpoštevali oni in vsi
naši rojaki!

Che cosa ci fa vedere Lunik III

Il 4 ottobre l'Unione Sovietica ha lan-
ciato nello spazio quella stazione auto-
matica interplanetaria che, dopo essere
passata intorno alla luna ad una distan-
za di circa 7000 chilometri, è tornata
quindi verso la terra per mettersi in or-
bita intorno a questa ad una distanza di
circa 2000 chilometri.

Questo razzo è il Lunik III; è il terzo
di quella serie di ordigni perfezionatissi-
mi con i quali i russi rivelano al mon-
do la loro indiscutibile superiorità in
fatto di organizzazione scientifica, di nu-
mero di ricercatori, di esattezza di cal-
coli.

Dopo il Lunik I, dopo quel Lunik II
che giunse sulla luna nel decoro, mese
di settembre, questo Lunik III rappre-
senta un notevolissimo contributo alla ri-
cerca scientifica in quanto è riuscito a
fotografare quella faccia lunare che l'uo-
mo fino ad oggi mai vide.

Il bisogno umano di vedere è tutt'uno
con quello del sapere: i medesimi senti-
rono il desiderio di spingersi al di là del-
le Colonne d'Ercole per sapere di più, per
vedere nuovi mari, nuove terre; l'uma-
nità di oggi deve essere grata all'organiz-
zazione scientifica russa che permetterà
la divulgazione di notizie riguardanti il
satellite della terra e, in seguito, (non
c'è più fondato motivo di dubbio) altri
corpi celesti. Noi però siamo grati ai rus-
si anche per un altro motivo e cioè per il
fatto che stanno insegnando a molti uo-
mini altre cose, per il fatto che li aiutano
a «vedere» ciò che fino a ieri era per lo-
ro «invisibile». Giornali per nulla sospetti
di «sinistrismo» riconoscono infatti che
«il mondo occidentale non può più cul-
larsi nelle sue vecchie certezze e deve rim-
boccarsi le maniche, lavorare, risalire la
corrente. Ma per far questo, è probabile
che deve modificare qualcuna delle strut-
ture di cui va ancora tanto fiero e finirla
di identificare il capitalismo con la liber-
tà».

Foster Dulles è morto; c'è ora la spe-
ranza che Lunik III guarisca la miopia
dei dullesiani, cioè di coloro che scambiano
l'intransigenza con la saggezza, il con-
servatorismo con la democrazia, il privi-
legio del ricco con la libertà.

Del resto il viaggio di Krusciov in Ame-
rica ha già fatto sì che il disgelo si ini-
ziasse; la continuazione degli esperimenti
missilistici da parte dei russi non può
non aumentare la persuasione nei popoli
dell'occidente che la civiltà non si ferma

alla cortina di ferro, che anche al di là
di essa si affermano valori umani e cul-
turali altissimi.

Le prossime competizioni elettorali in
Italia riveleranno chiaramente la modi-
ficazione degli stati d'animo; la lotta po-
litica indubbiamente ci sarà ancora ma
non avrà certi toni plateali ai quali era-
vamo purtroppo abituati: chi, per esem-
pio, potrebbe permettersi d'ora in poi di
identificare l'Oriente slavo con la barba-
rie, il comunismo con l'oscurantismo, il
collettivismo con la mortificazione di
ogni iniziativa personale, con l'accetta-
zione passiva e rassegnata di situazioni
di disagio economico e morale?

Chi potrà d'ora in poi cadere nell'erro-
re manicheo di vedere tutto il male dalla
parte della Russia e tutto il bene da
quella dell'America? Non miopi, ma cie-
chi, completamente ciechi saranno coloro
che s'accorderanno che il cristianesimo
non è la religione degli americani giacché
il loro vangelo è il listino di borsa; e cie-
chi saranno anche coloro che, dietro il
paravento della difesa della libertà da
parte dei liberali, non riusciranno a scor-
gere l'espressione avida degli usurai preoc-
cupati di conservare e di moltiplicare le
proprie ricchezze, anche a costo di un
abbassamento del livello del tenore di vi-
ta del popolo.

Ci saranno sempre i ciechi; ma ci piace
segnalare la guarigione di qualche miope,
la conversione (non sappiamo quanto
disinteressata, per dir la verità!) di
qualcuno che fino a ieri aveva della po-
litica un concetto metafisico, medievale
(o per lo meno fingeva di averlo!). Nel
numero precedente abbiamo già segnala-
to il caso di gruppi industriali italiani che
sono riusciti a comprendere l'importanza
di allacciare rapporti economici con la
Jugoslavia; oggi ci piace ricordare che la
partenza per la Russia del ministro del
commercio estero, Dino del Bo, è saluta-
ta con molto entusiasmo perfino dai giorna-
li della Confindustria.

Altre cose che ieri alcuni non vedevano
e che oggi incominciano ad essere viste:
il carattere arretrato della cultura ita-
liana e la scarsa disponibilità di fondi
messi a disposizione degli scienziati ita-
liani. Le proteste dei ricercatori italiani,
riuniti a convegno a Pavia, che denuncia-
no come il Comitato nazionale per la ri-
cerca nucleare si trovi senza fondi dal
1. luglio 1959 e senza alcuna sicura pro-
spettiva di finanziamento per il corrente
esercizio finanziario, è implicitamente at-
to di accusa nei confronti di una politica
troppo preoccupata di realizzare arma-
menti tanto gravosi per il contribuente
italiano quanto insignificanti al confron-
to del potenziale bellico delle superpoten-
ze mondiali.

I progressi dell'astronautica russa con-
giunti con l'inizio della distensione
URSS-USA convinceranno tutti i cittadi-
ni italiani dell'inutilità di certe spese mi-
litari; ma noi, del Matajur, facciamo voto
che i progressi scientifici d'oltre-cortina
persuadano gli uomini di Roma che certi
problemi vanno affrontati e risolti, non
ignorati come per il passato: alludiamo
al problema della regione Friuli-Venezia
Giulia.

Fin tanto che la maggioranza degli
italiani era angosciata dal pericolo di
una guerra, fin tanto che i problemi di
politica estera avevano un peso tale da
far considerare trascurabili quelli della
politica interna e della necessità di un
decentramento amministrativo, è chiaro
che la classe dirigente italiana aveva
buon gioco nell'ignorare i diritti costituzi-
onali di quanti abitano nelle nostre zone;
oggi la situazione è diversa: tutti de-
vono lavorare per non essere dichiarati
fuori del corso della storia e del progres-
so; Lunik III vede l'altra faccia della
luna e abbastanza presto tutti potranno
vedere come insostenibile sia la situa-
zione politica, economica, culturale, ammi-
nistrativa del Friuli-Venezia Giulia e
delle valli abitate, in provincia di Udine,
da cittadini italiani di lingua slovena.

Življenje v Reziji leta 1890 in 1959

Rezijani govore še vedno svoje poseb-
no slovensko narečje ali v pismu se po-
služujejo izključno le italijansčine. Njih
govorica je polna italijanskih izrazov.
Njih najnavadnejša kletvica je: Mala-
dina.

Znano je, da so za Napoleonovih vojska
potrebovali na Furlanskem Rezijane za
svoje tolmače in da so se ruski kozaki
zelo začudili, ko so slišali mačone svoj
jezik iz ust ljudi, ki so v topli Italiji na-
seljeni.

Benediktinska opatija Moznica-Moggio-
Mosach je imela skozi ves srednji do no-
vejšega časa, do l. 1777 svojo oblast nad
Rezijo. Opatija je imela pravico do rezij-
anskih gozdov (lova in sekanja drvi),
pravico vode (ribojova in mlinov), dovo-
ljevala je sejme, nadzirala poti in mere,
zborovanja ljudi v vsaki soseki. Leta
1777 je beneška vlada odvzela Moznici
vsako posvetno oblast. Le v cerkvenem
ozhru je rezijanska fara ostala še odvisna
od Moznice.

Zupnijski zapisniki segajo nazaj do
l. 1590. Vse družine, ki so zapisane v
starih cerkvenih knjigah, so živele še v
začetku 19. stoletja. Slovenski primki so
naslednji: Bilina, Bohac, Butul, Bobac,
Brida, Falador, Hrug, Kus ali Kukus,
Letic, Modot, Moznik, (Mužnik), Piklic
in drugi. Mnogo pa je tudi italijanskih
primkov, na pr. Clement, Francon, Lon-
gino, Palletto in drugi.

Moški Rezijani se oblačijo po furlan-
sko in so le redkokdaj doma, še čez zi-
mo ne. Večinoma barantajo in krošnjari-
jo po sosednih državah, kjer so se že
mnogi stalno naselili in sprejeli avstrij-
sko državljanstvo, da laže opravljajo
svoj posel. Zlasti izurjeni so kakor lon-
cevezi in stavci steklenih šip. Rezijan s
svojo visoko krošnjo, katero nosi na hr-
btu tako, da se mu z gornjim delom nas-
lanja na glavo, je po Goriškem in Fur-
lanskem čisto navadna, stalna prikazen.

Včasih spremljajo tudi ženske moža
na barantanje in v takšnem primeru no-
sijo zmeraj trebušast obramen koš na
hrbtu. Navadno pa se ženske doma dr-
žijo in obdelujejo male kamnite njive in
vrte. Po njih raste krompir, zelje in re-
pa. Poleg tega je Rezijanom glavna hra-
na polenta s sirom. Svinjina ali govedi-
na je v Reziji velika redkost.

Rezijanke so v obleki mnogo bolj
konzervativne kot moški in nosijo še se-

daj - vsaj tiste, ki ne hodijo v svet čr-
no prteno kikirjo do členov, s črnim pa-
som prepasano. To kikirjo imenujejo «ču-
mažata» ali «čimežota». Na glavi nosijo
Rezjanke barvano ruto, ob praznikih pa
še zmerom belo pečo. To lepo preganje-
no pokrivalo je na strani tako zvezano,
da pokriva le polovico glave in da na
pol odkriti desni roglji dolj vise in obra-
zu dajejo nekaj smelega.

Pri vsem svojem siromaštvu so Rezi-
jani radi veseli, zlasti o večjih prazni-
kih, kakor na pr. dne 1. maja na god
sv. Vida, sv. Jurija, sv. Ivana in sv. Flo-
rijana. Prvi maj se praznuje brez petja
in plesa, ali toliko bolj se pleše o drugih
praznikih. Rezijani imajo svoj poseben
ples, »rezijanka« imenovan katerega so
pred kakimi tridesetimi leti plesali sploh

po vsem Tolminskem.

O sv. Ivanu so še pred kratkim zaži-
gali krese in okoli ognja plesali in pe-
pevali pesem:

Pršou je kries, pršou je kries,
Gori drvo, gori lies, tridljalaj!
Pršou je kries kosovez,
Gori trava, gori vez, tridljalaj!

Rezija sedaj

Takšno je torej videl Simon Rutar Re-
zijo pred 70 leti. Ko bi vstal iz groba in
bi se vrnil obiskat Rezijo, bi se prav go-
tovo zelo začudil, ker bi jo našel zelo
spremenjeno. Narava je sicer ostala ista
in bi spet videl strme hribe, Veliki Ka-
nin, pa mali, kamenje in prod. Manj bi
videl gozdov, ker so jih občinske uprave
dale posekati. Slišal bi še Laški potok in
(Nadaljevanje na 2. strani)

NAŠE ZENE ODBIRAJO JABOLKA ZA ČEDADSKI TRG.

AZLA

SMARTNA KOSA V AZLI

Zadnja žalostna novica, ki je pretresla vse naše ljudi, je bila smrt male čičice Viviane Venturini, ki je umarila 24. septembra. Bila je stara komaj eno leto an je že ljepuo guorila; vsi so jo poznali, ker je bila izredno živahna. Nenadna smart pa jo je zaspala za nimir. Da so jo imjali radi je pričalo veliko število ljudi, ki je paršilo taz bližnjih vasi, da so jo spremljali k zadnjemu počitku. Veči del množice je bil sestavljen od otruk, saj je razumljivo, de so jo nje parjatljice s puno rožam na nje zadnje pot. Mi vsi sočustvujemo s sorodniki in jim pošiljamo najbuj globoko sožalje.

— 0 —

Električna družba bi morala poskrbeti, da bi popravila nevesčnosti, ki se večkrat dogajajo v Azli. Mlekar skrbi za javno razsvetljavo v vasi in večkrat se zgodi, ker ima mnogo dela, da ne utegne priti ob pravi uri domov, zato so včasih še ure in ure ažiške ulice in cesta, ki se vleče skozi vas, v popolni temi.

— 0 —

TARGATEV (BANDIMA)

Sada je cajt targatve (bandime). Vsi naši kumeti paračuvaju čebre (tini) an damigiane, zak letos kle par nas je pru liepo. Lietos pa se ne more nobedan lamentat z grazdujem, zak ga nie zadiala ne tuča ne slana, an september je bil z adost suh, da je parpomagu. Bruazar je bil september naklonjen grazduju an sada kmetje pobirajo tel sad iz katerega bodo stisnili vino, da jih bo krepilo an razveselilo v žalostnih in težkih momentih življenja.

TAVORJANA

AFTA U HLJEVIH NAŠEGA KOMUNA Zivnorejci našega komunosa so zlo u skrbeh zavoj tega, ker se je parkazala nagobarna živinska boljezen afta. Do

ZIVLJENJE V REZIJI LETA 1890-1959

REZIJA SEDAJ

(Nadaljevanje s 1. strani)

Slovenji potok, ki tečeta s šumom v Rezijsko.

Vasi so še ostale in imajo uradna italijanska in domača imena. Po rezijanski govorniki se zmeraj vsi domačini med seboj, le še več italijanskih besed mešajo v svoj govor. Pač pa nimajo več toliko staj, kamor hodijo poleti z živino. Zelo malo družin se ukvarja z živinorejo ter zato le malo njih gre poleti v staje. Nekateri staje so propadle, druge propadajo zapuščene.

Nove lepe hiše so nastale samo pri Ravenci, kjer je županstvo, po drugih vaseh pa so še zmeraj stare visoke hiše in med njimi so ozke in na žalost umazane poti.

Že davno ne drži, da hodijo Rezijani samo peš, ker je vsa dolina polna bicikletov, motorjev in avtomobilov. Seveda na delo v gozd in na njive pa hodijo še zmeraj peš.

Prebivalci se niso dosti spremenili in so še kar naprej visoke postave in bolj črnkaste kože.

Družinski priimki so ostali v glavnem nespremenjeni in imajo še naprej Letiče, Longine, Clemente in druge.

Oblačijo se ljudje po modi in ne več po furlanski, ker se Furlani sami ne oblačijo več po furlanski, ampak tako kot je moda in kot se dobi obleka v konfekciji. Seveda tisti, ki živijo v Švici in Franciji ali pa Avstriji še malce drugač oblačijo, kot tisti, ki ostanejo doma.

Kot zmeraj že toliko let tudi sedaj ni nobenega moškega Rezijana doma, temveč hodijo po drugih italijanskih krajih in drugih državah in zmeraj nekaj meša-

sedaj jo imajo že kar u treh hljevih. Tozadevne oblasti so uzele že use potrjebne provedimente, da se ne bo boljezen šjerila an zavoj tega bo do preklica u-stavljen tud živinski senjen u čedadu.

VEČERNA ŠUOLA

Parve dni novembra se bo začela u Tavorjani večerna šuola, ki bo trajala

FOJDA

Šindikov sin hudo ranjen na jagi v Savorgnanu

Večkrat imamo priliko brati u žornalnih o hudih nesrečah, ki se dogode na jagi zavoj nepredvidnosti. Jaga je pa tajšen sport, par katjeri kor mjeti u sebi ne le samo jagrovsko pašjon, ampa tud veliko previdnost an dobro poznavanje jagrovskih regolamentu. Zavoj prevelike pašjoni an premalo previdnosti je pred kajšnim tjednom dni paršilo na jagi blizu Savorgnana do težke nesreče, kjer je bil hudo ranjen sin fuojdskega šindika Pelizzo.

Bluo je lepuo nedejsko jutro, kar so se napotili na jago senator Pelizzo s sinom an njegov brat šindik u Fojdi tud s sinom. Mlada jagra sta šla na en kraj, očeta pa na drug. Nasprout jima je paršila sina, za katjero je u tjem cajtu prepovedana jaga, a jo njeso tjel ošparat an usi so nanjo strejal. En strel je za-

tri ljeta. U tisto šuola se lahko upišejo usi tisti, ki so nardili že peti razred osnovne šuole an so stari najmanj 11 ljet. U šuoli bojo učili matematiko, računstvo, tehnično risanje an splošno kulturo. Po treh ljetih bo dobil usak kandidat certifikat, ki mu bo pomagalo par iskanju službe.

del srno, drugi pa šindikovega sina, ki se je v mlaki krvi zgrudil na tla, ker mu je kugla šla komaj dva centimetra pod srcem.

Ta nesreča je zlo pretresla use okoliške ljudi, posebno jagre, vendar pa je vmes tud dosti komentiranja. Ljudje se sprašujejo če bojo nepredvidni jagri tud dobili štrafingo, kakršno predvideva zakon, ker so lovili srno u prepovedanim cajtu an povarh tega je paršilo še do nesreče. Zaenkrat ne zgleđa, da bi bila u teku kajšna preiskava an zatuo so jagri še buj hudi. Rjes je, da so tile jagri visoki poglavarji, a s tjem še ni rečeno, da lahko delajo kar čejo, ker, če se ne motimo «La legge è uguale per tutti».

— 0 —

Občina je izdala neki ukrep, po katerem so kmetovalci omenjene občine razrešeni davka na vino, ker so utrpeli veliko škodo zaradi toče, ki jim je potolkla vse grozdje. Omenjeni kmetovalci si bodo v sklopu občine lahko nabavili vino za lastno potrebo ne da bi morali plačati, kot je po zakonu, davek na vino.

PRAPOTNO

ZA CESTE U IDRIJSKI DOLINI

Inšpektorat za agrikulturo je dal našemu komunu 400.000 lir za dokončat puojško cjesto, ki peje iz Kladrč u Srednje. Poleg tega je Inšpektorat dal še 2.600.000 lir, za postrojiti gorske cjesto, ki so bile močno poškodovane lansko ljeto zavoj hude ure.

GRMEK

Slaba cesta v Hostem

Hostne, kot večina naših beneških vasi, ima cesto. Toda tale cesta je v takšnem stanju, da bi se bilo za razjokati. Ni človeka, ki se pelje iz Klodiča v Hostne, da ne preklinja vse kamunske predstavnike, ko se znajde na polovico poti. Tencas namreč se mu ne spleča se vrniti, an nadaljevat pot pa pomeni, da hoče verderbat motor. Saj če greš samo malo hitro, ti skače manubrio v oči. Hostne je znana kot vesela vas, zatuo je priet, ko je bila cesta še v dobrem stanju, hodilo plesat z motorji veliko število fantov. Sedaj pa se malokdaj vidi kakšnega. Vzrok (causa) tega je cesta. Kamunski administranti se ne brigajo za tele reči. Ljudem pa ne delajo drugega kot obljube, da bodo kmalu začeli z delom. Popravljanje te ceste, bi se moralo pričeti že lansko leto. Dolgo časa je že minilo od kar so pripeljali glerjo, da bi jo dali po cesti. Na žalost pa delo se ni še začelo. Vse ljudstvo že mrmra an se vpraša, dost cajta bodo naši kamunski gospodje odlašali z delom?

PRAZNIK SV. MATEVŽA

Kot vsako leto, tudi letos je prišel tra-

SV. PETER SLOVENOV

MALI OBMEJNI PROMET SEPTEMBRA MJESCA

Ceglih imajo mjesca septembra ljudje največ djela na puoju, je bil mali obmejni promet zlo dober. Usega skupaj je bluo 14.447 prehadu.

Skuoz blok u Štupci je bluo 7.225 prehadu; 1626 iz italijanskega kraja an 5.599 iz jugoslovanskega.

Skuoz blok u Učji je bluo 758 prehadu; 304 iz italijanskega an 454 iz jugoslovanskega.

Skuoz Most na Nadiži (Ponte Vittorio u komunu Tipana) je bluo 773 prehadu; 42 iz italijanskega kraja an 731 iz jugoslovanskega.

Skuoz Polavo pri Ceplatiščih je bluo 789 prehadu; 191 iz italijanskega kraja an 597 iz jugoslovanskega.

Skuoz Solarje pri Dreki je bluo 954 prehadu; 358 iz italijanskega kraja an 596 iz jugoslovanskega.

Skuoz Most Klinac je bluo 405 prehadu; 126 iz italijanskega kraja an 279 iz jugoslovanskega.

Skuoz Mišček je bluo 1.246 prehadu; 684 iz italijanskega kraja an 562 iz jugoslovanskega.

Skuoz sezonski blok u Robidiščah je bluo 1742 prehadu; 61 iz italijanskega kraja an 1.681 iz jugoslovanskega.

Skuoz Kum je bluo 150 prehadu, skuoz Dreko 304, skuoz Boketo pri Topolovem pa nobednega.

NESRECA NE POČIVA

Blazutić Luciano se je ponesečil v levo roko s koso medtem ko je delal na travniku. Mladenić je moral k zdravniku, a upamo, da bo kmalu že dobro stal.

Seдемletni sin Galanda Giovanni se je hudo poškodoval v glavo. Starši so šli z vozom po krompir ne da bi bili opazili fantiča, ki je hotel splezati na voz prav v trenutku, ko je konj potegnil in tresčil dečka na tla. Velika sreča je bila, čeprav je padel na glavo, da so bila mehka tla, drugače bi se gotovo hujše poškodoval. Sedaj je v čedadškem špitalu.

če Fušt. Bil je dolgo cajta bolan za hudo boleznijo. Zdravel se je v videnskem špitalu. Od cajta do cajta pa je paršu damu, ker mu je bilo težko an štužno med bialimi stenami špitala.

Clovek, ko je bolan ali pa mu je hudo an teškuo, se najrajš zateče v svojo tojstno hišo an vas, med svoje ljudi.

Usej žlahti izrekamo naše sožalje.

GORENJI GRMEK. V soboto 26. septembra si je z omila levo roko 55. letna Marija Vogrič, poročena Kjabaj, Borganjeva po domače. Šla je po seno svojim kravam, spodrsnilo se ji je in je padla. Poškodovala se je tudi po telesu. Morala je po zdravniško pomoč v čedadski špital. Zelimo ji, da bi kmalu ozdravela.

PODBONESEC

DEMOGRAFSKO GIBANJE

Mjesca septembra je bluo u našim komunu takole demografsko gibanje: rodil se ni nobeden, umru je Gorenšček Celestino, poročili pa so se: Advokat Robert Domenis s Šturm Vero iz Kobarida, Caffi Augusto s Pjerich Lidijo an Gošnjak Faustina s Florjančič Ivano, ki se je poročil v Belgiji.

DVA MILLJONA LIR ZA SOLO

Komunski konsej, ki se je sestal dne 5. oktobra, je sklenil zaprositi «Casso Depositi e Prestiti» za posojilo 2.000.000 lir za opremiti šuolske lokale an za centralno kurjavo.

DREKA

TRAGICNA SMRT TRINKO LUIZE

V petek 2. oktobra se je zgodila žalostna nesreča v naši vasi. 66. letna Luiza Trinko se je ubila. Šla je v domače stranišče, ki je na robu nad hišo kjer jo je nenadoma prijel slabo in je padla v spodnji prepad. Bila je na mestu mrtva. Zalujočemu možu izrekamo naše globoko sožalje.

OBVESTILO

V Gorici se je ustanovil ŠOLSKI ODBOR na podlagi člena 39. civ. zak. Šolski odbor je zgolj tehnični organ, ki bo branil korist slov. šolstva na ozemlju Goriške. (Clen 2. prav.)

Po členu 3. sprejetih pravil ga sestavljajo zastopniki organizacij. Sedanji odbor sestavljajo zastopniki seldečih organizacij: Šindikat slov. šolnikov, Duhovska zveza, Slov. demokratska zveza, Slov. katoliška skupnost, Slov. kulturna in gospodarska zveza. Nove organizacije kot članice sprejema odbor.

Clen 4.: Odbor voli iz svoje srede predsednika, tajnika, blagajnika in dva preglednika računov.

Clen 5.: Sklepi odbora morajo biti soglasni.

Clen 6.: Denarna sredstva se nabirajo med ljudstvom z dovoljenjem oblasti.

Clen 7.: Šolski odbor ima lasten sedež in po možnosti plačanega in tehnično izvežbanega uradnika.

Sedanji sedež se nahaja v ulici Contavalle št. 5, prtiličje levo.

Clen 8.: Šolski odbor je neposredno povezan s starši šoloobveznih otrok in se zanjima za vpis otrok v vse vrste šol in v vrte. Nabira gnotna sredstva in podeljuje podporo nujno potrebnim dijakom.

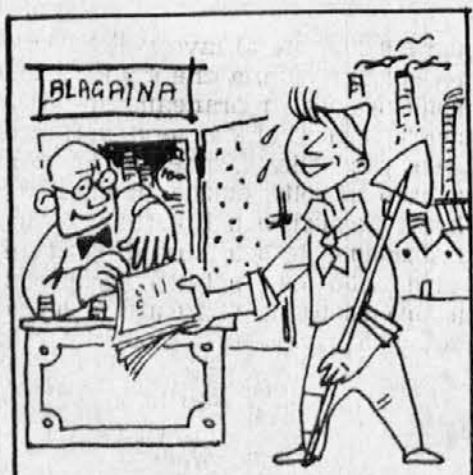
Kvetura je izdala Šolskemu odboru dovoljenje za pobiranje prispevkov med slov. ljudstvom v določenih krajih Goriške. To nalogo bo opravljal poseben pooblaščenec.

Šolski odbor vzdržuje tudi stike s šolskimi in drugim oblastmi. Ne posega v delokrog političnih, sindikalnih in verskih organizacij, niti v vodstvo raznih dijaških zavodov, pač pa drži z vsemi potrebne in sporazumne stike za svoje uspešno delo.

Šolski odbor.

Gorica, 12. oktobra 1959.

KAKO VIDI NAŠ KARIKATURIST EMIGRANTOV ZASLUŽEK

Emigrant komaj pričaka dan plače, da potegne z žulji prisluženi denar. Toda veselje ne traja dolgo.

Se predno spravi denar v žep mora odšteti za davke, kateri so neverjetno visoki, posebno v Zapadni Nemčiji.

Mati in oče, ki živita v hribovski vasi in v veliki revščini, komaj pričakujeta skromne sinove pošiljke.

Starčka sta obupana, ko zagledata davkarja, ki jima prinaša poziv za takojšnjo plačilo dajatev.

Davkar nima kaj več zarubiti v revni bajti in zato odpelje ovco, ki je zadnje premoženje ubogih staršev.

Sedemdesetletnica smrti našega prvega pesnika

Letos jeseni dne 4. novembra 1959 bo sedemdeset let, odkar je nenadno umrl v Roncu prvi pesnik Furlanske Slovenije Peter Podreka.

Njegov vrstnik, stanovski tovariš in prijatelj Ivan Trinko, se ga je spomnil v daljšem članku v »Ljubljanskem zvonu« št. 5 leta 1890.

Povzemamo za naše bralce glavne podatke iz Trinkovega članka o našem umrlem pesniku in javnem delavcu.

Peter Podreka se je rodil v Spjetru dne 16. februarja 1822 v za takratne razmere premožni družini. Spjeter je središče Furlanskih Slovencev ob Nadiži. Mali kraj leži slikovito na bregu Nadiže, v sredini nadiške doline, kjer je najširša. Spomini na zgodovino Furlanske Slovenije so zbuvali v pesniku zmeraj globoka čustva, ki jim je dal izraza v pesmi v čast Nadiške doline, v kateri pravi med drugim:

»Zares si čestita
Nediška dolina,
In vredna spomina
Si slavnega ti.«

Starši ga niso poslali v domačo elementarno šolo v Spjetru, ker so bile že takrat, kot piše Trinko, osnovne šole v Furlanski Sloveniji absurdno osnovane. Zato so ga dali v Staro mesto, kot so takrat imenovali naši ljudje Cedad. V Cedadu se je mali Peter odlikoval po svoji pridnosti in bistroumnosti kakor sploh vsi naši Slovenci. Po dokončani elementarni šoli je vstopil v nadškofijsko gimnazijo v Vidmu. Tudi gimnazijske nauke je končal z odličnim uspehom in se vpisal v semenišče. Ze takrat je bil zaveden Slovencec in je že pred l. 1848 zlagal slovenske pesmi in spodbujal k učenju in izpopolnjevanju slovenščine svoje mlade sošolce v semenišču. Peter se je čobro zavedal, da morajo duhovniki po duhovnijah Furlanske Slovenije dobro znati slovenski jezik.

Novo mašo je praznoval prav v revolucionarnem letu 1848 v Spjetru. Ko je bil kratko časa doma, so mu dali v oskrbo največjo in najtežavnejšo kaplanijo v špjetski fari hribovske vras Trémmun. Trémmun leži pod hribom Matajurjem v bližini vasi Livek. Tja je zahajal k sosedu, livškemu vikarju Hrastu, kasnejšemu ravnatelju goriškega semenišča. Takrat ni bilo nobene meje med Livkom, Kobaridom in drugimi kraji v soški dolini, ker je spadalo pod Avstrijo tudi lombardsko - beneško kraljestvo in se galega Avstrija do Milana. Mladí pesnik je zato lahko pogosto hodil tudi v Kobarid, kjer so nekateri kobariški Slovenci že brali prve slovenske liste in se učili govoriti slovenščino, kot je bila v listih in knjigah. Podreka se je ravnal po Kobaričih in izpopolnjeval znanje svojega materinega jezika.

Osem let je kaplanoval Podreka v Trémmunu in še dolgo desetletje potem, ko je šel na druga službena mesta, so se Trémunci spominjali na Petra Podreko kot na »gospoda kaplana« kot so ga klicali. V Trémmunu se je Podreka izkazal kot človek, ko sta razsajali dve epidemiji, nalezljivi bolezní: čuk - neke vrste tifusne

bolezni in kasneje kolera. Peter ni samo obiskoval in daljal poguma bolnikom, ampak se je naučil potrebnega zdravniškega zdravlja ter rešil življenja mnogih vaščanov.

Leta 1857 je bil izvoljen na željo vseh Spjetercev za kaplana pri župnijski cerkvi v Spjetru, kjer je ostal 16 let, zmeraj delaven, spoštovan od vsega prebivalstva. Hotel je popraviti in izboljšati malo župnijsko cerkev v Spjetru ter je že pripravil obilo gradbenega materiala, toda ni mogel prepričati in pripraviti do tega, da bi se tudi kompetentni krogi zgani. Opeka in material so se nekopičili okol cerkve, toda do graditve le ni prišlo. Vse to je Petra tako užalostilo, da je zapustil svoj rodni kraj Spjeter in šel ponovno služiti v hribe in sicer v Ronac. V Roncu je tudi živel še nadaljnjih 16 let do svoje nenadne smrti dne 4. Novembra 1889 v 67 letu starosti.

Peter Podreka je bil pravi ljudski duhovnik, ki je skušal svojemu ljudstvu tudi materialno pomagati in ga dvigniti iz zaostalosti. Povedali smo že, da se je naučil zdravništva, da je reševal pri divjanju epidemij življenja svojih faranov. Naučil se je sadjarstva in vinarstva ter učil ljudi. V teh gospodarskih vedah je dosegel velik uspeh, saj je dobil častno diplomlo in medaljo na sadjarskih razstavah leta 1872 v Trevisu in l. 1886 v Vidmu. Modernega sadjarstva je učil Podreka že kmete v Spjetru, še bolj pa zadnjih 16 let prebivalce številnih zaselkov v Roncu. Šestnajst let učenja, praktičnega pouka v sadjarstvu se še dandanašnji poznajo v Roncu, kjer imajo zaradi dolgotrajne tradicije in izkušenj v sadjarstvu zgledno in moderno urejene sadne vrte. Jabolko »severka«, ki se čedalje bolj širi tudi izven meja Furlanske Slovenije kot izvrstno vzdržljivo zimsko jabolko je bilo prav po zaslugi Podreke izbrano in vzgajano do takšne kvalitete, da se vsi moderni sadjarji zavzemajo za njegovo širjenje.

Njegova ljubezen do materinega jezika, do slovenščine je bila neizmerna. Bilo je takrat sicer vse polno slovenskih duhovnikov po naših duhovnijah, toda njih znanje slovenščine je bilo le v tem, da so govorili domači dialekt. Peter Podreka pa je iskal zveze s tistimi redkimi Slovenci, ki so pred 150 leti pisali v slovenskem jeziku. Zato je hodil na Livek, zato je obiskoval Kobarid, da bi se še bolj izpolnjeval v knjižnem slovenskem jeziku. Družba sv. Mohorja je komaj začela izdajati svoje prve knjige in že je Podreka naročal zase njene knjige in zbiral med stanovskimi tovariši nove naročnike. Po Podrekovi zaslugi so bili nekateri furlanski Slovenci naročeni na slovenski list »Novice« in na »Zgodnjo Danico«. V »Novicah« so se pojavili dopisi iz Furlanske Slovenije. Poznal je po imenu vse takratne Slovence, ki so se udeleževali v javnem življenju in se z njimi dopisoval.

Ena izmed njegovih največjih zaslug je bila, da je dal že leta 1869, ko je kaplanoval v Spjetru, tiskati »Katekizem« za Slovence videmske nadškofije. Pomagal mu je pri tem njegov župnik Mučič, ki je bil tudi dober Slovenec. Duhovniki

pred Podrekovim »Katekizmom« niso imeli nobene prave učne knjige, ampak razne spise, ki so jih sami sestavljali s svojim zelo slabim znanjem knjižne slovenščine.

Za slovenščino se ni zavzemal samo v cerkvi, temveč je hotel vzbuditi veselje in ponos do slovenskega materinega jezika in vseh furlanskih Slovencev. Mnoge in mnoge naše prednike je pred sto leti spreobrnil iz nezavednih v zavedne Slovence.

Poskušal je tudi pri oblasteh doseči, da bi slovenščino spoštovali in uporabljale tudi v uradih, dočeti pa ni mogel nečesar, ker niso hotele oblasti uradno priznati slovenščine. Oblasti niso pustile, da bi se učila slovenščina vsaj nekoliko po redkih šolah.

Podreko je to zapostavljanje slovenščine zelo bolelo in dal izraza tej svoji bolečini v znani moštati in hrabri pesmi »Slovenija in njena hčerka na Beneškem«.

V naslednji kritiki ugotavlja stanje slovenščine pred sto leti v Furlanski Sloveniji:

Jaz nisem ni v uradu ni v šoli,
Da ravno tu od vekov živim;
ko tujka beračim okoli,
Le v cerkvi zavetja dobit.

Po sto letih ugotavljamo, da pesniška konstatacija Podreke še drži. Ne marajo naše slovenščine ne v uradu in ne v šoli. In kar je še slabše, da nima slovenščina več zavetja niti v cerkvi. Najmanj trikrat manj slovenščine je sedaj v cerkvah kot za časa Podreke. Ni bila kriva samo prevedena fašističnega režima, ampak so krive tudi višje cerkvene oblasti, ki ne izpolnjujejo Kristusovega nauka, da morajo učiti vse narode in tudi nas furlanske Slovence. Kriv je tudi nepotreben strah nekaterih, sicer redkih naših duhovnikov.

Ce nima slovenščina več tistega zavetja v cerkvi, kot ga je imela za časa Podreke, se je pa slovenščina razširila sedaj med ljudstvom samim, po naših domovih in javnih lokalih. Tisoči naših ljudi dobe v roke slovenski list »Matajur« in druge slovenske liste, tisoči ljudi poslušajo po radiju slovenske pesmi, tisoče ljudi peče doma in po gostilnah slovenske pesmi in govori vserod slovenski, doma, v Cedadu, v obmejnem pasu, med sabo in v govoru z Unejci. Precej je minil strah samo starejših ljudi, da se ne sme govoriti slovenski v javnosti. Nimar bolj raste število nas furlanskih Slovencev, ki smo korajžno istih misli kot Peter Podreka pred sto leti, ko pravi v zadnji kritiki svoje pesmi:

Ne misli tak, hčerka slovenska!
Ne obupaj na lastni prihod:
Ne pride še sila peklenska,
Ne uniči slovenski zarod!

Peter Podreka je bil kot Vodnik za vse Slovence, za nas Furlanske Slovence naš prvi pesnik.

Doma iz Spetra, iz znane najbolj naše družine Podrekov je bil Peter Podreka naš najbolj korajžen, pogumen intelektualac in pesnik. Njegove pesmi so pogumno ugotavljale, da je Furlanska Slovenija (Nadaljevanje na 4. strani)

RIHARD OREL:

Po dolini Karnajte do pod Jalovca

Nedelja v septembru. Prvi jesenski znaki v naravi. Tema je še, ko odprem okno proti severovzhodu, a na gorskem sedlu Forador nad Camponom in Kvarnanom, dvema gorama, ki obdajata staro mestece Humin, položeno pa precej strmo usedlino, se pričinja komaj vidno javljati jutranji svit. Pod Foradorjem, zadaj na melinastih pobočjih leži Breg, prva slovenska vas v tem zadnjem obronku slovenskega prostora. Nebo je jasno, čisto in polno zvezd, ki polagoma pričenjajo ugati. Od železniške postaje Humin do Tarčenta, kjer izstopim, vozi vlak le 20 minut. Od postaje v Tarčentu do mesteca je poldrugi kilometer dolg drevored. Mesto je še zavito v sranje, le pekarne in brivnice so že odprte. Prvi vlak iz Vidma nam prinese časopise, ki jih vsi hlastno kupujejo, da zvedo novice. Prekoračim mestece in mostič preko Tera, ki žubori kristalno čist med skalami in prodrom, ter krenem po cesti na desno proti gričevju, ki obkroža Tarčent. Pot leze navkreber med vinogradi, ki čakajo na trgatev, in že srečujemo znake požigov in divjanja nacifašistov pred leti, ki jih tudi nove zasiline poprave niso mogle docela zabrisati. V pol uri dospemo v Sedile, ki so med vojno mnogo trpele. Nekako sredi vasi se odcepi pot na desno ter gre polagoma navzdol, dokler se ne spoji pod Ramandolom pred Torlanom z ravnino. Levo nad cesto so raztresene hiše vasi Ramandol, pobočje pod cerkvijo pa je poraslo z lepimi vinogradi s priznanim vinom. Ti dve vasiči sta bili prvotno slovenski. Sedaj sta poitalijančeni, prva bolj od druge, le starejši ljudje govore še slovenski. Torlan pa, ki leži ob izhodu do-

line Karnajte, je popolnoma furlanski. Prav sedaj je poteklo 15 let odkar so nacifašisti uprizorili tu grozen pokolj: 36 žensk, otrok in starcev so zaprli v gorečo hišo; one, ki se jim je posrečilo rešiti se iz ognja, so postrelili. Kazenska ekspedicija je prišla iz Tarčenta in vodili so jo sami fašisti.

Od tu proti severu se nam odpre tesna dolina ob krasni gorski rečici Karnahiti, ki prižubori izpod Velikega vrha (1606 m) in Jalovčevega pogorja pri vasi istega imena. Kristalno čista voda, zelenkasta na globljih mestih, tira po stisnjeni in razjedeni strugi svoje valčke v Ter pod Nemami. Od Torlana do Debeleža je kakih 8 km, toda cesta je samotna brez selišč. Dolina je divjeromantična. Na obeh straneh se dvigajo sive skale v strma pobočja delno obraščenih gora. Na nekaterih mestih je struga do 5 m globoka, vendar je v bistri vodi povsod vidno dno. Tem tolmunom pravijo domačini »virje ali »globojce«.

Dolina je zelo ozka. Cesta, ki jo spremlja, ponekod vsekana v skalo in prehaja medpotoma z brega na breg preko za silo popravljenih mostov. Do zaselka Debelež vozi iz Vidma avtobus. Debelež je selišče desetih hiš in izhodišče v naslednje slovenske gorske vasiče: na levo v Viskorsko, dalje ob izviru Karnajte v vas z enakim imenom. Prav pod Jalovcem (1615 m) so Brezje, kilometer pred Debeležem pa se odcepi strma cesta v Tadjano in Platišče. Glavna pot gre po ovinikih navkreber, pešec pa si raje izbira bližnjice.

(Nadaljevanje sledi)

CVETKO GOLAR - 80 letnik

Pred kratkim je obhajal svoj 80-letni življenjski jubilej slovenski pisatelj in pesnik Cvetko Golar, rojen v Gostecah pri Sori, zdaj pa živi v Ljutomeru, kjer se bavi z kmetijstvom. To je zanj značilno saj je bil vedno tesno povezan z domačo zemljo tako po svoji naravi kakor tudi po svojih delih; zato mu upravičeno pravijo pesnik narave, domače zemlje in veselega življenja.

Njegovo delo je obširno in mnogostransko ter obsega vrsto pesniških zbirk, precej novel in povesti, pa tudi nekaj dramatskih del. Najbolj znane so pesniške zbirke »Pisano polje«, »Rožni grm«, »Polno klasje«, »Njiva zori« in »Veseli svetje«, njegovi pripovedni spisi so poleg drugih izšli v knjigah »Bratje in sestre v Gospodu«, »Kmečke povesti« in »Pastirjeva nevesta«, dočim se je kot dramatik predstavil z naslednjimi naturalistično pisanimi dramami: »Vdova Rošinka«, »Zapeljivka«, »Dekle z rožmarinom«, »Dve nevesti in Ples v Trnovem«. Pa tudi za mladino je napisal vrsto knjig, tako »Bob za mladi zoba«, »Razposajenec« in druge.

Ob njegovi 80-letnici so v Ljutomeru priredili slavnostno akademijo, kjer so mu domača kulturna društva poklonila spominska darila, Društvo slovenskih

književnikov pa je jubilantu izročilo simbolično darilo — zlato pero. Golarja so počastili tudi v Ljubljani, kjer je na slavnostni prireditvi o njegovem delu govoril Fran Albreht, književnik Beno Zupančič pa je izročil jubilantu nagrado Sveta za prosveto in kulturo ter Društva književnikov Slovenije.

Angleški časopis o slovenski poeziji

V zvezi z nedavno objavljeno antologijo slovenske poezije v angleščini pod naslovom »Parnas malega naroda« je izšel v londonskem časopisu »Times« daljši članek, v katerem se ocenjujeval celo pohvalno izraza o tej knjigi. Zanimiva je ugotovitev, da Prešeren ni bil samo izvrsten lirik, ampak tudi odličen prevajalec. Članek navaja, da to, kar je bil Prešeren za zgodnje 19. stoletje, je Zupančič v modernem času. Vzpon slovenske poezije do evropske ravni je najbolj izrazil v Zupančičevih delih. Dalje navaja pisec, da je Zupančičeva lirika izredna po svoji spontanosti čustvenosti, pa tudi po različnosti tvarine, in da bi bilo želeli, da bi izšla celotna Zupančičeva dela v angleščini.

SREZNEVSKIJI:

Gli Slavi del Friuli

(Frjuljskie Slavjane). 17-19 f.

Gli »Slovegni« fanno le case (hiše) di pietra, che sono ancora più povere di quelle dei Resiani, benché siano dello stesso stile. E' «ricco» quel contadino che, oltre alla cucina, possiede un'altra stanza (izba), la camera da letto (tjamara za spat) ed una cantina (kljet) (zahljev). Qualche casa è adorna d'un balcone (pöjòu). Le stalle sono nel cortile (hijev za živno). Il cortile spesso non è recinto e separato da quello del vicino se non da un mucchio di letame: i recinti sono molto rari. Nel labirinto di sentieri che si intrecciano nei cortili dei paesetti ci si può facilmente smarrire — più d'una volta mi è toccato di chiedere che mi mostrassero la via per uscirne ed andare in questo o quel villaggio. Non ci sono affatto strade.

«Ohimè, questi schiavi! Vivono come ladri e senza una strada che entri od esca dai loro paesi!» mi disse un Friulano, descrivendomi quei poveri »Slovegni«. Si scordava naturalmente che anch'essi nel piano vivevano così, o non è molto.

Le grandi famiglie si mantengono unite, senza che i figli e le figlie sposati si separino dai genitori. Tutti lavorano, senza distinzione, come in Resia, fin che hanno la forza. A me è capitato di vedere, sopra un monte, delle ragazze con le scuri, intente ad estrarre con gran fatica radici d'alberi dalla terra in mezzo alle rocce; dovevano portare da loro stesse quelle »legna« fino da basso ed alle-

loro case; ma lavoravano allegramente ed amichevolmente scherzavano e cantavano le loro canzoni, tutte coperte di sudore in quella inumana fatica. Ristettero per un minuto o due, piene di sudore, e ci indicarono la strada, poi, dopo averci augurato buon viaggio, ripresero a lavorare.

A S. Pietro ho veduto donne porre l'arco sopra un ripostiglio da loro edificato come bravi muratori (la traduzione di questo periodo non mi è chiara). Non è affatto raro vedere i maschi affacciarsi in cucina oppure alla filatura del lino. Ma nonostante la miseria, non ho veduto che pochissimi mendicanti, forse perché, secondo la loro antichissima tradizione, i parenti anche più remoti provvedono ai poveri dando loro un tetto se non l'hanno. Inoltre, lo »Slovegn« si vergogna di mendicare: non così ho notato fra i Friulani, i quali, sia grandi che piccini, sono subito pronti a domandare »per amore di Dio«.

L'agricoltura ed i campi si trovano in condizioni piotose. Il mais è il prodotto principale, ma dov'esso non può più crescere, seminano l'avena, il miglio e più spesso la segala. I pochi campi più fortunati possono essere dissodati dall'aratro (plug) e rotti dall'erpice (greba): vi attaccano cavalli e muli oppure buoi e vacche. I campi di lino (lyn) sono coltivati con gran diligenza. Hanno orti (zagraje) per le ortaglie e frutteti (väärti), nelle vicinanze dei villaggi, con castagni, meli, fichi, peri e ciliegi. La selvaggina è abbastanza abbondante sui monti: il lupo, la volpe, il cervo ed il capriolo non si sono ancora trasferiti da quelle zone. Con una speciale rete (strjetka) le donne stesse danno la caccia alla volpe; però non è loro concesso il diritto di cacciare il cervo e il capriolo, benché se l'occasione si presentasse esse sa-

rebbero capaci di attaccarli senza la benché minima paura.

Gli animali che gli »Slovegni« più allevano sono le pecore e le capre, non tutte le famiglie hanno però i mezzi per poterle allevare. Qualcuno possiede anche la mucca che dà il latte, pascola e porta la legna al mercato.

La tessitura della stoffa (part), del panno (sukno) e del mezzo-panno (medželana) viene fatta soprattutto d'inverno. D'estate fanno le stoviglie (posoda) di legno e di creta, cuciono i vestiti ecc. In autunno s'affaccendano a costruire carri (vozi) e slitte a mano (posanje). Benché fare gli slittini sia relativamente facile, il costume vieta alle donne d'occuparsene, mentre non è loro affatto proibito di slittare giù dai monti. Molte donne vanno a guadagnarsi il pane in città, come domestiche, e a molte questo piace.

Degno d'ammirazione è l'amore al lavoro degli »Slovegni«. Mi capitò di vedere una donna che guidava una mucca attaccata all'erpice, e contemporaneamente allattava il suo bambino ch'era legato al suo seno con una fascia; non solo, ma essa pure filava, tenendo la lana dietro la cintola; si vedono talvolta donne badare alle pecore e capre come bravi pastori, e nello stesso tempo filare e cucire, senza naturalmente scordarsi di cantare.

I cibi degli »Slovegni« non sono affatto complessi, come del resto tutta la loro esistenza. Oltre alla polenta, o per mancanza di essa, essi preparano grossi tortelli (mjèciki) di farina d'avena o d'altro grano: i pastori ne sono particolarmente ghiotti. Arrostiscono la carne allo spiedo (ražel), oppure sotto la cenere (popjevčka). Il polame sotto la cenere, come lo sanno essi preparare, è davvero squisito. Sullo stile del semplice budino (močenik), sanno fare altre pappe con formaggio e burro. I pastori

Razni nasveti

Ce las stalno ne negujemo, niso zdravi in ce niso zdravi, niso lepi, zato si jih moramo vsaj nekajkrat dnevno česati v vseh smereh, tudi je dobro, da si prečo večkrat menjamo. Zadostuje, da si zdrave lase umivamo vsakih 14 dni.

Voda je najcenejše zdravilo, izpiti bi je morali dnevno vsaj 8 kozarcev, da bi spravili iz organizma čim več škodljivih toksinov. Če ne zmoremo 8 kozarcev vode, pa jih popijmo vsaj 4 na dan, polgoma v požirkih, in sicer velik kozarec zjutraj na teče in zvečer pred spanjem.

Utrujenost dokazuje, da se nam je v telesu zmanjšala količina kalorij; da nadomestimo ta primanjkljaj, izpimo kozarec vode.

Da nam ura ne bo zaostajala ali prehitela zaradi spremembe temperature, jo zvečer, ako je ne obdržimo na roki postavimo na kos blaga ali v škatlo obloženo z vato, nikdar pa ne na marmorno ali stekleno ploščo.

Peter Podreka

(Nadaljevanje s 3. strani)

nija zapostavljena, da je zapostavljen naš jezik in da se moramo boriti, da dosežemo enakopravnost z ostalimi Slovenci in Italijani.

Peter Podreka nam je lahko za zgled tudi po svojem tolerantnem obnašanju do Italijanov. Ceravno se je boril in trpel zaradi krivic, ki jih je trpela Furlanska Slovenija, je pa ostal in bil velik prijatelj ne le vseh takrat živčnih znanih Slovencev po vsej Sloveniji, ampak tudi Italijanov. Skupaj z Italijani je delal plane, kako bi pomagal ljudstvu v Furlanski Sloveniji.

Ceravno se je v svojih pesmih zlasti v »Slovenija in njena hčerka na Beneškem« in v »Slavjanka v Slovenski Benečiji« zavzemal za narodne ideale, pa ni izgubil tla pod nogami in je ustvaril, položil temelje sadjarstvu v nadiških dolinah. Sedanje moderno sadjarstvo pri nas se ima zahvaliti Petru Podreki za začetek in kasnejši razvoj.

Peter Podreka nam mora biti za zgled tudi po svoji avtokritičnosti. Vedel je, da so mu šole dale premalo znanja, da se je slovenščine naučil najprej v materinim dialektu in šele nato iz knjig. Zavedal se je, da manjkajo v nadiški dolini slovenske šole in da pomanjkanje slovenske šole tudi njemu kot pesniku škodi.

Zato je tudi napisal:

Mil glasi tam na Savi
Soči, Dravi se glase;
Na Nedži so hripavi,
Teško z njimi se vrste.

Peter Podreka nas torej uči, vse nas, preproste ljudi- učitelje, duhovnike in druge, da se ne smemo zadovoljiti samo s tistim znanjem slovenščine, ki nas je mati naučila, da ne smemo ostati samo pri domačem dialektu, ampak, da moramo kot kulturni ljudje se naučiti tudi svoj knjižni literarni jezik, slovenščino v knjigah.

Peter Podreka nam mora biti tudi za zgled, ako je zidal samo na ljudstvu, kako je bil prijatelj in pomočnik naših kmetov in delavcev.

Da bo mleko dobro in zdravo

Prva skrb naj nam bo, da je hlev snažen, zračen in pa svetel. Živina, ki je zaprta v zatohlih, nezračnih hlevih, podleže prej ali slej jetiki. Na jetiki bolne krave nam dajejo manj mleka kot pa zdrave in njih mleko je za ljudi nevarno, ker je okuženo z bacili. Dalje je v nečistih hlevih, ki niso nikdar razkuženi, zalega najrazličnejših živalskih bolezni. Razen tega pa so nečisti hlevi vzrok mnogim napakam mleka, masla in sira. Nečisti hlevi povzročajo slab duh in okus mleka in masla. Napihovanje sira, ki lahko uniči cele zaloge, je mnogokrat posledica nečistoče v hlevih.

Skrbimo torej, da bo hlev čist in snažen! Odstranjujemo sproti gnoj iz hleva! Pobelimo stene večkrat z apnenim beležem. Tudi dobro očiščena tla moramo večkrat poškopiti z njim. Apno uniči vse škodljive glivice, ki povzročajo razne bolezni živine, okužijo mleko in mlečne izdelke.

KRMA. Živino krmimo obilno in redno, ker se »krava pri gobcu molze«. Krma naj bo dobra — nepokvarjena —. Plesniva ali drugače pokvarjena krma povzroča obolenje živine in zmanjšanje mlečnosti. Prav tako škodi tudi ogreta in mokra zelena krma, ki govedo nevarno napejša, na drugi strani pa je mnogokrat vzrok napihovanja sira.

Pri prehodu od suhe krme k zeleni bodi previden! Prenagel prehod ima za posledico drisko. Tudi kakovost mleka trpi pri naglih prehodih od suhega k zelenemu krmljenju.

MOLZA. Kakor pri hrani, tako naj bo vedno red tudi pri molži. Med eno in drugo molžo naj bodo po možnosti enaki presledki. Napačno bi bilo na primer, da molžeš pozimi ob 7. uri zjutraj, opoldne in ob 6. zvečer. Od 7. zjutraj do polдне ima krava komaj 5 ur časa za tvorbo mleka. Od polдне do 6. ure zvečer 6. ur, od 6. ure zvečer do 7. zjutraj 13 ur. Ze te številke nam jasno povedo, da taka molža ni pravilna.

Vime izmolzi popolnoma, ker ima zadnje mleko največ tolišče. Dokazano je tudi, da krava, ki je docela ne pomolzemo, izgublja mleko. Nekateri imajo navado, da polagajo krmo med molžo, drugi po molži. Glavno je, da ne polagaja krme med molžo, da brez potrebe ne vznemirja krave in smetiš mleka. Ne čisti hleva in ne kidaj gnoja med molžo, ker s tem napolnjuješ mleko s smrdljivim amoniakom.

Pređen začneš molziti, operi si roke in kravi vime. Tega seveda ne smeš opraviti površno, ker povzročiš s površnim ravnanjem več škode kot pa dobička. Najdejo se gospodinje, ki zamazano kravje vime malo oblijeje z vodo in nato začnejo molziti. Pri stiskanju seskov se kravjek zmečka in se cedi ves čas molže v obliki zelenkaste gošče polagoma navzdol

proti koncu seska, kjer se zmeša z mlekom. Kaj naj rečemo k takemu ravnanju? Čudež bi pač bil, če bi tako mleko ne pokvarilo masla ali sira. Umazano vime operimo, da bo popolnoma čisto!

POSODA. Za molžo uporabljaj dobro pocinjeno posodo, ne pa lesenih golid. Lesena posoda se napije mleka, ki se skisa in razkrajja v lesu. Zato je ne boš nikdar dovolj čisto opral. Pocinjeno posodo očistiš mnogo lažje kot leseno. Posodo, ki jo rabiš za mleko, ne uporabljaj za nobeno drugo stvar. Po vsaki uporabi dobro operi posodo z gorko vodo in jo potem osuši. Najbolje jo osušiš na soncu, ki uničuje vse škodljive glivice. Vsaj enkrat na teden moraš umiti posodo z vrelo vo-

do, v katero si dal nekoliko sode ali pa z apnenim beležem in jo potem izprati s čisto vodo. Na to ne smeš pozabiti posebnost v poletnih mesecih, ko se mleko zaradi toplote posebno rado skisa.

MLEKO. Tvoja poštenost zahteva, da oddajaš odjemalcem samo sveže, čisto in naravno mleko. Voden, kisl in nesnažno mleko, mleko bolnih krav, dalje mleko nekaj pred ali v prvih dneh po otelevi ne smeš oddajati. Zapomni si, da s prilivanjem vode in posnemanjem smetane škoduješ le sebi in skupnosti. Če molžeš trikrat na dan, pusti opoldansko mleko sebi, jutranje in večerno pa oddaj odjemalcem.

Površnost v kleti se lahko bridko maščuje

Letošnja vinska letina je prijetno presenetila tak glede količine kot glede kakovosti prideleka.

V našem mestu je marsikateri kmet zaman iskal neprepotno posodo. Najtežje je bilo iskanje sodov za belo vino. Zaradi tega je moral marsikdo seči po sodih, v katerih je lansko leto imel črno vino. Po razkuženju in razbarvanju so tudi taki sodi uporabni, vendar moramo biti tudi pri tem opraviželo zelo natančni. Slabo opravljeno delo lahko popolnoma uniči mlado vino, ki je kot vsak mlad organizem izredno občutljivo.

Tisti vinogradniki, ki so se zglasili pri Kmečki zvezi, so prejeli v tem pogledu pravočasen nasvet.

Oglejmo si, kako moramo ravnati z vinom po poteku burnega vrenja. Dobro vemo, da ko mošt burno vre, se nad vročim moštom zbirajo trdi deli jagod (kožica — seme). Če bi pustili, da vrenje poteka do popolne spremembe sladkorja v alkohol, bi ti trdi deli, ki tvorijo takozvani klobuk, padli na dno, ko se vrenje neha. Če hočemo imeti dobro vino, moramo izprazniti kadi in pretočiti v sode to žlahtno tekočino, pređen pade klobuk, to je pređen prevre ves sladkor. S tem preprečimo kisanje vina.

Vino pretočimo v sode tako, da pride tekočina v dotik z zrakom. S tem močno poživimo razvoj glivic, ki povzročajo alkoholno vrenje in odstranimo precejšnje količine ogljikovega dvokisa, ki zadržuje razvoj glivic. Z zračenjem odstranimo razne pline, ki povzročajo neprijeten vonj vina in ohladimo prevrečo tekočino.

Vino, ki smo ga tako pretočili v sode, vsebuje še vedno manjše ali večje količine še neprevretega sladkorja. Vsled zračenja in sladkorja, ki je še v vinu, se vrenje nadaljuje tudi v sodih. To vrenje

imenujemo tiho vrenje. Tiho vrenje traja do nastopa prvega mraza in se nato prekine. V času tihega vrenja ne sme v prostorih, kjer je vino, pasti temperatura izpod 15 stopinj Celzija. Pri tej temperaturi bo tiho vrenje potekalo nemoteno do popolne spremembe sladkorja v alkohol.

Če ob nastopu prvega mraza ostane v vinu še neprevreti sladkor, obstaja nevarnost, da se spomladi prične tretje vrenje, ki je toliko bolj nevarno, kolikor višja je temperatura. Tako vino se zelo rado kvari, če ne znamo pravočasno poseči po pravih ukrepih.

Vsak vinogradnik bo torej moral skrbeti, da se tiho vrenje zaključi čimprej in da se čimprej ves sladkor spremeni v alkohol; le tako si bo lahko zagotovil proizvod, ki bo odporen proti vsakemu kvaru.

(Se nadaljuje)

ZA DOBRO VOLJO

TO PA RES NE GRE

»Poslušajte, soseda! Nič nimam proti, če vaš sin prepisuje naloge od našega. Ampak tega pa ne trpim, da bo našega tepel, če je naloga slaba!«

RESNICI NA LJUBO

Pred sodnikom stoji žena kot priča v srednjih letih.

»Koliko ste stari?« jo vpraša sodnik.
»Opozarjam vas, da govorite resnico. Prisegli ste!«

»Koliko mesecev?«
»Enaindvajset let pa nekaj mesecev,« odvrne priča.

PROSTOVOLJEC

»Kaj ga moraš res spiti še pol litra?«
»Moram? Ne. To storim prostovoljno!«

d'alta montagna sono poi specialisti nel confezionare un burro (maz) speciale dal color verde, fatto di latte di capra; esso è di sapore amarognolo, ma col pane d'avena è squisitissimo.

Il costume delle vesti maschili è quasi identico a quello dei «Friulani». Sopra la camicia (srajca), legata al collo con un foular (rubac), essi indossano i calzoni abbastanza stretti (br'gèsè), calze (hlacè) oppure ghette (pr'tice), stivaletti (karjãanke) o scarpe (škarpe), ma sui monti scarpe contadine (žlekule). Sulla camicia essi portano il gilè (kamžól), senza maniche, ed il giubbotto (džjaketa), anch'esso senza maniche, oppure la giacca (zobòn), colle maniche. D'inverno e quando piove essi portano il mantello (plaštj) oppure il cappotto (kožuh). In testa portano il cappello (klobuk) oppure un berretto di pelliccia assomigliante a quello russo-meridionale (mejhača). I pastori poi hanno un mantello verde di doppio panno (drahelj). Si radono barba e baffi, tagliano i capelli, ma alcuni di loro se li fanno tagliare soltanto davanti, mentre li lasciano crescere lunghi di dietro.

Le donne, sopra la camicia (srajca) dalle maniche ricamate (rokavi činjeni) e dal colletto ricamato (vrat činjeni), portano una giacchetta di mezzo panno (medželana) con reggiseni (nardinke), ovvero un giacchino a forma di corsetto (čimezot) guarnito di bottoni sul davanti e di larga cintura bianca (čimoza). Ma ci sono alcune donne che indossano una blusa bruna (jolajsk-džaketa) ed altre un giubbotto bianco di panno (krozat). D'inverno esse gettano uno scialle (šalja) sulle spalle. Ai piedi calzano calze e scarpe (neše). I capelli intrecciati e fermano con un grande spillo (jehva) o con un pettine (čerjenk). Le ragazze fermano le trecce con un

nastro (kordela), ma le donne coprono il capo con un fazzoletto bianco (partja-opječk), oppure variopinto (fáčolet). Agli orecchi portano orecchini (rečjine), al collo una collana (vez), anelli alle dita (pr'stani) e altri ornamenti alle braccia (zlatica).

Gli «Slovegni» sono tutti romano-cattolici e sono abbastanza religiosi. Considerano i preti come loro signori (plevani), ma non hanno una gran fiducia in loro forse perchè tutti, con l'eccezione di 2, sono friulani. (La nota in calce dice: questo poteva essere vero soltanto per gli «Slovegni» dei circondari di Tarcento e di Gemona, perchè alle pievi dei circondari di S. Pietro dei Schiavi e di Cividale vengono nominati esclusivamente sacerdoti di origine slava).

Ogni tanto anche qualche sacerdote scompare senza lasciare traccia di sé, essendo lui stesso causa della sua sventura con il suo troppo libero comportamento.

Nei villaggi principali ci sono le parrocchie, in quelli secondari le pievi; in molti paesetti, ed a maggior ragione nei borghi e casali isolati, non ci sono né chiese né campanili. Qualche «Slovegn» per 6 e più mesi non va in chiesa e prega agli altari sparsi sui sentieri.

Alcuni antichissimi costumi vengono mantenuti con tenacia, nonostante i continui sforzi e tentativi dei preti e degli ufficiali amministrativi che cercano in tutti i modi di intralciare e vietare i loro riti. Il giorno più solenne per gli «Slovegni» è quello di S. Giorgio, con cui festeggiano l'arrivo della primavera ed invocano Dio per la buona annata. Prima di S. Giorgio essi danno l'addio all'inverno con le feste di carnevale, il martedì grasso. Dopo S. Giorgio viene il primo maggio (Majnik): le ragazze vanno in chiesa adorne di corone di fiori e le don-

ne mettono un fiore sul capo. Alla vigilia di S. Giovanni in tutti paesi «slovegni» si fanno il falò (krjes). A Micotìs (Mikota) il «krjes» si celebra e festeggia sopra un pittoresco altopiano. Tutti si radunano intorno al falò e prendendosi per mano conducono danze e canti. Si vedono intorno su tutti i monti all'intorno altri falò — è la grande notte di mezza estate. Prima dell'inizio dell'inverno sui monti si festeggia la «Jelenica», la festa della caccia; ogni giovane deve provvedere uno stendardo rosso (horòy). Anche a Capodanno si fanno i falò, ma solamente sulle cime dei monti, essendo proibiti i fuochi in quella occasione.

I canti popolari non scarseggiano, ma gli «Slovegni» non danno volentieri confidenza agli stranieri e preferiscono quando sono soli, fra loro. Soprattutto cantano le donne. Le melodie dei loro canti assomigliano a quelle dei canti carinziani. Ma ci sono anche canti dal carattere completamente diverso, anche più intenso che presso i Serbi. E' probabile che abbiano dei canti di carattere storico-epico, o almeno a me successe di ascoltare una canzone in cui si diceva d'un condottiere a Udine, originario dei loro monti. E' inutile sottolineare quanto sarebbe importante registrare le loro canzoni, che sono forse la sola fonte storica del loro passato; forse si riuscirebbe a scoprire non sola la causa ma anche le circostanze della ritirata degli «Slovegni» dalla pianura friulana e dalla valle del Tagliamento alle loro montagne d'assedio. Forse qualcosa di ciò si può rintracciare anche fra le leggende e i detti tramandati, specialmente fra i pastori d'alta montagna. Ma potersi far raccontare storie è ancora più difficile che farsi cantare una canzone.

(Continua)

ZA NASE
gospodinje

Sadni madeži

Sadni sokovi puščajo na tkaninah madeže, ki jih z navadnim pranjem le težko odstranimo. Jezimo se zlasti nad namiznimi prti, otroškimi perliom in oblekami, ki so polne rumenkasto-rjavih madežev. Pri pripravljanju sadnih konzerv nam porjave tudi roke in jih po več dni ne moremo očistiti. Prinašamo nekaj nasvetov, s katerimi se bodo naše bralke lahko pomagale.

Odstranjevanje sadnih madežev z belih tkanin. Zamazano tkanino zmočimo v čisti vodi, jo pogrnemo na čisto travo in pustimo, da vplivajo nanjo sončni žarki. Tkanina mora biti vedno mokra, večkrat jo obrnemo.

Sveže madeže nadrgnemo z močno slano raztopino ali limoninim sokom. Tako jo pustimo nekaj časa, nato jo izperemo v mlačni vodi. Tudi topla mešanica glicerina ali alkohola uspešno učinkuje. Po čiščenju moramo tkanino preprati v čisti vodi. Mešanico segrevamo v loncu s toplo vodo, da se nam pri štedilniku ne zgodi nesreča.

Zastarele madeže odstranimo z mešanico superoksida in salmiaka. Nazadnje operemo tkanino še v mlačni vodi. Zelo trdovratne madeže pa očistimo z vrelo raztopino klorovega apna in vode. Na liter vode vzamemo 4 grame klorovega apna. Delati moramo hitro, ker klor tkanino razjeda. Nato jo moramo še dobro oprati v mlačni milnici in izpirati v veliki količini čiste vode.

Madeže na svetlih oblačih odstranimo s čistim alkoholom, na pisanih pa s salmiakom. Dobro pa je, če preizkusimo najprej na krpici, če je barva stanovitna. Uspešno sredstvo je tudi kisl mleko. Madež namakamo v njem nekaj ur, da se razmešča, nakar pridenemo mleku nekaj boraksa in madež zmenčamo. Ako tkanina še ni popolnoma čista, umazana mesta zdrgnemo še s špiritom.

Od sadja porjavele roke zdrgnemo s plovcem ali limono. Močno umazane pa namažemo z mešanico boraksa in limoninega soka.

Kar velja za druge madeže, velja tudi za sadne: čim manj časa so v tkanini, tem lažje jih odstranimo.

Smrad v jedilni shrambi izgine, če postavimo vanjo skodelico oglja. Tudi meso, obloženo z ogljem, izgubi duh.

Likalnik spodaj zgladimo, ako ga namažemo z oljem in potem odrgnemo s soljo.

Gozdni vonj, ki je zdrav in prijeten, dobimo v sobi, če v vrelo vodo nakapljamo terpentina.

Umazane glavnike položimo v bencin in kmalu so čisti.

Ce nam roke dišijo po čebuli, namažemo si jih z usedlino črne kave.

Ce imamo rdečo in vneto kožo, stavimo si nanjo obloge lipovega čaja, prej pa si obraz očistimo z oljnim oljem.

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmir
Reg. Videmske sodnje št. 47
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica